

них стилях. Эти знания служат основанием для более сложных компонентов изучаемого вида профессиональной компетентности, а именно: для продуктивных рационально-мыслительных операций с понятиями о стилях и художественно-творческих действий «в стилях» и «со стилями».

Литература

1. Рудницька О.П. Педагогіка : загальна та мистецька : навчальний посібник. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
2. Чай Пенчен. Художньо-стильова компетентність учителя музики // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського (збірник наукових праць). № 11-12. – Одеса : ПНПУ, 2012. – С. 289-296.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

УДК: 378.013+370.711+126

Чусова О.М.

Стаття розкриває особливості підготовки соціального педагога до роботи з молодшими школярами девіантної поведінки та визначає педагогічні умови даного процесу.

Ключові слова: підготовка соціального педагога до роботи з молодшими школярами девіантної поведінки, педагогічні умови підготовки соціального педагога до роботи з дітьми даної категорії.

Статья раскрывает особенности подготовки социального педагога к работе с младшими школьниками девиантного поведения и определяет педагогические условия данного процесса.

Ключевые слова: подготовка социального педагога к работе с младшими школьниками девиантного поведения, педагогические условия подготовки социального педагога к работе с детьми данной категории.

The article reveals the peculiarities of the preparation of a social pedagogue to work with younger students of deviant behavior and determines the pedagogical conditions of this process.

Key words: preparation of a social pedagogue to work with younger students of deviant behavior, pedagogical conditions of preparation of a social pedagogue to work with children of this category.

Загальна постановка проблеми та її значення. Нова парадигма професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів вимагає оновлення змісту навчально-виховного процесу шляхом включення в систему підготовки даних спеціалістів актуальних соціально-педагогічних проблем суспільства. У зв'язку з цим, виникла потреба підготовки соціальних педагогів, які за своїм професійним призначенням здатні створювати своєчасну превенцію, діагностику та корекцію девіацій у дітей молодшого шкільного віку.

Предметом наукової рефлексії автора статті є виявлення сутності підготовки майбутнього соціального педагога до роботи з молодшими школярами девіантної поведінки.

Результати теоретичного аналізу. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти підготовки соціального педагога до роботи з девіантними дітьми розглядаються в дослідженнях Г.І. Холостової, Є.В.Балиндіної, А.Б. Белінської, В.Г. Бочарової, М.А. Галагузової, М.П.Гур'янової, Е.Д. Ємеліної, Я.Я. Оліференко. Сучасні дослідження проблеми підготовки соціальних педагогів до роботи з девіантними дітьми являють собою теоретичні судження про формування професійної компетентності соціального педагога з дітьми девіантної поведінки (Ю.А.Клейберг, В.П. Ширшов, Л.В. Мардахасва, Р.У. Аріфуліна, В.А.Нікітін) та підготовку соціального педагога до роботи з девіантними дітьми в умовах дозвільної діяльності й взаємодію з девіантними підлітками (І.А. Пермагаєва, Н.Ф. Родіонова, Л.І. Божович, Н.И. Крилова, Н.Н. Толстих).

Незважаючи на широкий спектр вивчення проблеми підготовки соціальних педагогів, недостатньо розглянуті наступні аспекти: особливості підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з молодшими школярами девіантної поведінки та невизначені умови, які дозволяють сформувати підготовленість соціальних педагогів до даного виду професійної діяльності.

Формулювання мети статті і завдань. Мета дослідження полягає у висвітленні основних аспектів підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з девіантними молодшими школярами. Реалізація даної мети передбачає необхідність розв'язання наступних завдань: аналіз наукової літератури з проблеми підготовки соціального педагога до роботи з даною категорією дітей та визначення педагогічних умов даного процесу.

Викладення основного матеріалу. Підготовка до майбутньої професійної діяльності – поетапний, динамічний та керований процес, за допомогою якого формуються новоутворення особистості, що ведуть до розвитку особистісних та професійно значимих якостей людини, необхідних для майбутньої професійної діяльності [2]. Аналіз робіт В.А.Сластьоніна, Л.М. Мітіної, Н.С. Глуханюк, К.М. Дурай-Новакової дозволяє нам охарактеризувати підготовку до майбутньої професійної діяльності в декількох аспектах:

- як сукупність знань, умінь, навичок, засобів діяльності;
- як професійну діяльність, що включає цільовий, змістовий, процесуальний та результативний компоненти [1].

Підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи з девіантними молодшими школярами теж являє собою цілеспрямований педагогічний процес, у результаті якого майбутні соціальні педагоги оволодівають комплексом професійних соціально-педагогічних знань, умінь та навичок, а також формуються професійно значимі якості, що дозволяють майбутнім спеціалістам взаємодіяти з молодшими школярами девіантної поведінки та активно впливати на їх процес соціалізації. Якісна підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи з дітьми даної категорії можлива лише при виконанні певних педагогічних умов, коли «підготовка – стан» переходить в «підготовленість – якість».

Педагогічні умови – зовнішньо або внутрішньо свідомо створені педагогічні обставини, що істотно впливають на процес підготовки майбутніх соціальних

педагогів до роботи з девіантними молодшими школярами. Можливо визначити комплекс педагогічних умов ефективного формування підготовленості майбутніх соціальних педагогів до роботи з дітьми даної категорії, що включає в себе:

- усвідомлення студентами соціальної важливості та значущості проблематики девіантології у майбутній професійній діяльності та засвоєння відповідних теоретичних знань, умінь, навичок, необхідних для її вирішення;

- оптимальне поєднання традиційних та активних методів роботи у процесі формування професійної підготовленості до взаємодії з молодшими школярами девіантної поведінки;

- оновлення змісту навчальних дисциплін та удосконалення педагогічної практики з орієнтацією на формування підготовленості до роботи з дітьми даної категорії.

Змістовно-процесуальні особливості вищезазначених педагогічних умов проявляються в наступному:

- 1) умови реалізуються в рамках розробленого нами спецкурсу формування підготовленості студентів до роботи з молодшими школярами девіантної поведінки;

- 2) їх комплексна реалізація підвищує ступінь впливу, що чиниться кожним з них окремо.

Перша педагогічна умова ефективного формування підготовленості майбутніх соціальних педагогів до роботи з молодшими школярами девіантної поведінки передбачає:

- формування стійкої мотивації щодо професійної діяльності з девіантними молодшими школярами;

- створення психологічних установок (мотиваційних, морально-ціннісних), позитивних експектацій, ціннісних орієнтацій, спрямованих на надання професійної допомоги девіантним дітям та реалізацію творчої потенції майбутнього спеціаліста при взаємодії з дітьми даної категорії;

- формування мобілізаційної готовності та аутокомпетентності в основних напрямках діяльності з молодшими школярами девіантної поведінки;

- забезпечення професійно-педагогічної спрямованості особистості студента щодо технологій діяльності з девіантними молодшими школярами.

У рамках виконання першої умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з молодшими школярами девіантної поведінки під час впровадження спецкурсу «Професійна діяльність соціального педагога з молодшими школярами девіантної поведінки» формувалась гуманістична соціальна установка по відношенню до даної категорії дітей, проводилася діагностика й самодіагностика емоційно-вольової та когнітивної сфери особистості студентів та формування на цій основі стійкої позитивної мотивації щодо взаємодії з молодшими школярами. У процесі оцінки власних особистісних змін та професійних новоутворень у студентів поступово відбувалося усвідомлення важливості проблематики девіантності в молодшому шкільному віці, розширювалися рефлексивні можливості, межі професійної самосвідомості. Дана умова також забезпечує засвоєння студентами базових знань, необхідних для реалізації основних технологій взаємодії з девіантними дітьми, що забезпечується змістом спецкурсу та дисциплін основної, додаткової підготовки й соціально-педагогічною практикою.

Лекція виступає не лише основним засобом ознайомлення студентів з проблематикою девіантології, а й засобом обміну думками та полеміки. Для поліпшення змісту та організації процесу підготовки соціальних педагогів до роботи з девіантними молодшими школярами педагогічно доцільно включити активні методи та форми навчання. Серед них найбільшу перевагу повинно бути віддано лекціям-діалогам, що розкривають проблематику девіантності з різних теоретичних, методологічних і технологічних позицій; міні-лекціям, керованим лекціям, методу «лекція з паузами», проблемним та бінарним лекціям.

Велике значення мають ділові, імітаційні, рольові ігри, рішення соціально-проблемних ситуацій, розробка й захист авторських та групових проєктів, тематичні дискусії, кейс-метод, круглі столи, конференції, захист реферативно-творчих робіт, аналіз індивідуальної і групової діяльності в період практики, зустріч-діалог з соціальними педагогами, які активно впроваджують у професійну діяльність інноваційні форми взаємодії з девіантними дітьми. Як показує дослідження, система навчальних проблемних ситуацій, імітаційні ігрові ситуації надають можливість майбутнім соціальним педагогам моделювати окремі аспекти професійної взаємодії з молодшими школярами девіантної поведінки та відтворювати напрямки діяльності соціального педагога з даною категорією дітей.

Для більшої практичної орієнтованості в теоретичну підготовку майбутніх соціальних педагогів із даного аспекту включено круглі столи з проблематики девіантності, конкурси, виставки, роботу в групах, тренінгові технології, які формуватимуть у студентів здатність до прийняття рішень в конкретній проблемній соціально-педагогічній ситуації, вільний діалог з девіантними дітьми, відповідальність за свою професійну діяльність, соціально-педагогічну мобільність та почуття успіху в процесі вирішення педагогічних завдань.

У рамках акмеологічного підходу до процесу формування підготовленості майбутніх соціальних педагогів до роботи з девіантними молодшими школярами можливо визначити наступні основні антропотехніки: ділова гра, навчання в діяльності та синтетична антропотехніка контекстного навчання – навчальні ігри, тренінги. Один із таких антропотехнічних засобів підготовки студентів до роботи з молодшими школярами девіантної поведінки є психологічний тренінг, який передбачає формування психологічних патернів у світосприйнятті проблематики девіантності, професійний та особистісний аспект вдосконалення майбутніх соціальних педагогів. Психологічний тренінг можливо застосовувати в процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з девіантними дітьми як метод активного навчання соціально-педагогічним технологіям взаємодії з даною категорією дітей, розкриття творчого потенціалу, особистої ініціативи і продуктивності в засвоєнні основних технологічних прийомів професійної діяльності.

Тренінгові форми роботи і технології дозволяють майбутнім соціальним педагогам оцінити себе в умовах взаємодії з девіантними молодшими школярами, «побачити себе з боку», провести рефлексію своїх вчинків і дій. Наприклад, тренінг сенситивності формує у студентів емпатійні вміння по відношенню до девіантних дітей, навички соціально-педагогічного прогнозування в майбутній професійній діяльності. Комунікативний тренінг формує у студентів активне саморозкриття, здатність ефективно взаємодіяти з молодши-

ми школярами, розвиває комунікативну та соціальну компетентність, навички подолання психологічних бар'єрів та створення взаєморозуміння в процесі спілкування із девіантними дітьми. Тренінг як багатофункціональний метод формування професійних практичних навичок є ефективною спеціально організованою діяльністю з засвоєння соціально-педагогічних знань й вироблення вмій та навичок, необхідних у професійній діяльності соціального педагога з молодшими школярами девіантної поведінки.

У процесі реалізації спецкурсу «Професійна діяльність соціального педагога з молодшими школярами девіантної поведінки» та окремих лекційних і практичних занять з предметів спеціалізації «Соціальна педагогіка», «Технологія діяльності соціального педагога», «Основи профілактики та корекції відхилень поведінки» було впроваджено тренінгові технології, «мозковий штурм», сінквейн, групові форми роботи (техніка «Мозайка», метод «Квадро»), панельну дискусію, «Судове засідання», симпозіум, форум-обмірковування, соціально-педагогічні дебати).

Для активізації навчання студентів основним технологіям діяльності з девіантними дітьми використано інтерактивні ігри та вправи:

- «Дерево цілей» – вправа, що передбачає конкретний алгоритм створення моделі поведінки соціального педагога під час корекційної роботи з девіантними молодшими школярами;

- «Творчий діалог» – вирішення конкретної проблематики девіантного клієнта;

- «Незакінчені речення» – пошук виходу з кризової життєвої ситуації проблемних дітей;

- «Досягни вершини» – активізація креативності студентів та закріплення навчального матеріалу з девіантології;

- «Метаплан» – виявлення експектацій щодо майбутньої професійної діяльності з дітьми групи ризику;

- «Рельєф професії» – виявлення труднощів у процесі взаємодії з девіантними молодшими школярами й актуалізація професійного досвіду;

- «Куті проблем» – аналіз напрямків діяльності соціального педагога з різноманітними формами девіантної поведінки.

Інтерактивні вправи дозволяють цілеспрямовано підсилувати й розвивати рівень активності студентів у процесі навчання, формувати готовність до майбутньої професійної діяльності, розвивати усвідомлення актуальності проблематики девіантності. Особливо ефективною під час реалізації спецкурсу «Професійна діяльність соціального педагога з молодшими школярами девіантної поведінки» виявилась інтерактивна лекція, яка передбачала використання психотехнічних ігор, технологій власної аргументації думки, дискусійних методів, технологій імітаційних інтеракцій, вирішення конкретних життєвих соціально-педагогічних проблем різноманітних форм девіантності, презентацій та спеціально підібраних медіатекстів.

Медіатексти – аудіовізуальний матеріал, пред'явлений студентам фрагментами з телевізійних телепередач («Няня поспішає на допомогу», «Кохана, ми вбиваємо дітей»), науково публіцистичних та художніх фільмів, які демонструють форми девіантної поведінки у дітей молодшого шкільного віку та дають можливість їх інтерпретації. Аналіз медіаматеріалу забезпечує дискус-

ійне співставлення позицій та думок, формує у студентів досвід групової співпраці для пошуку вирішення соціально-педагогічної проблеми та діагностичні, прогностичні уміння. Робота з медіатекстами передбачає виконання творчих завдань, написання есе, створення портрету проблемного поля девіантної дитини, моделювання напрямків професійної діяльності з молодшими школярами девіантної поведінки. Використання вищезазначених інтерактивних технологій актуалізує у майбутніх соціальних педагогів не лише власну професійно-педагогічну спрямованість, а й сприяє якісному засвоєнню теоретичних знань щодо проблематики девіантності та формуванню відповідних соціально-педагогічних умінь і навичок.

Підготовка студентів до роботи із молодшими школярами девіантної поведінки вимагає оновлення змісту навчальних дисциплін та педагогічної практики, що зумовлює перегляд навчальних програм та всіх видів практик з метою їх інтегрованості й включення в їх зміст основних технологій роботи соціального педагога з даною категорією дітей. Для цього у процесі педагогічної підготовки майбутнього соціального педагога необхідно виконати наступні принципи:

- єдність соціально-педагогічної теорії і практики (професійна готовність соціального педагога до роботи з молодшими школярами девіантної поведінки складається з цілісної підготовки, єдність якої полягає у загальнокультурній, психолого-педагогічній, а також спеціальній соціально-педагогічній підготовці та різних видів практичної діяльності, заснованої на послідовному засвоєнні майбутніми фахівцями різних напрямків професійної діяльності з дітьми даної категорії);

- принцип оптимізації змісту навчання, тобто розширення і поглиблення змісту підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з девіантними молодшими школярами на основі апробації варіативних навчальних планів і програм, що виключають дублювання навчальної інформації з проблематики девіантності, облік внутрішньопредметних та міжпредметних зв'язків;

- застосування методів та організаційних форм навчально-виховного процесу, що ґрунтуються на принципах доцільності, послідовності, неперервності, функціональності та інтегративності;

- зв'язок вивчення психолого-педагогічної теорії девіантності в молодшому шкільному віці з педагогічною практикою, інтеграція теоретичних і методичних питань, практико-орієнтований характер їх засвоєння, співвідношення теоретичних положень та соціально-педагогічної практики.

Дана педагогічна умова передбачає урахування циклічності засвоєння знань із девіантології під час основних та додаткових предметів, врахування міжпредметних зв'язків, поступовості у засвоєнні навчального матеріалу та введення напрямків професійної діяльності соціального педагога з девіантними дітьми молодшого шкільного віку у зміст соціально-педагогічної практики (діагностування основних форм девіантної поведінки у даних дітей, їх превенція та реабілітація соціальної дезадаптації).

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, ми дійшли висновку про необхідність виконання розглянутих умов формування підготовленості майбутніх соціальних педагогів до роботи з молодшими школярами девіантної поведінки. Перспективи подальших досліджень проблеми підготовки соціальних педагогів ми бачимо в технологізації даного процесу.

Література

1. Митина Л.М. Психология труда и профессионального развития учителя. – М. : Академия, 2004. – 320 с.
2. Санжаева Р.Д. Психологические механизмы формирования готовности человека к деятельности : автореф. дис. ... д-ра псих. наук / Р.Д. Санжаева. – Новосибирск, 1997. – 38 с.

ЦІННІСНИЙ ПІДХІД ДО ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ МІЖЕТНІЧНИХ СТОСУНКІВ ПІДЛІТКІВ

УДК: 371.2+37(053.6)+17.022.1+37.062

Ягоднікова В.В.

У статті визначаються шляхи впровадження аксіологічного підходу до виховання культури міжетнічних стосунків. Обґрунтовується сприятливість підліткового віку для виховання культури міжетнічних стосунків. Аналізується сутність понять «цінності», «виховні цінності», надається їх класифікація.

Ключові слова: культура міжетнічних стосунків, цінності, виховні цінності, аксіологічний підхід.

ЦЕННОСТНЫЙ ПОДХОД К ВОСПИТАНИЮ КУЛЬТУРЫ МЕЖЭТНИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ ПОДРОСТКОВ

В статье определяются пути внедрения аксиологического подхода к воспитанию культуры межэтнических отношений. Аргументируется благоприятность подросткового возраста для воспитания культуры межэтнических отношений. Анализируется суть понятий «ценности», «воспитательные ценности», приводится их классификация.

Ключевые слова: культура межэтнических отношений, ценности, воспитательные ценности, аксиологический подход.

VALUE APPROACH FOR THE UPBRINGING OF CULTURE OF INTERETHNIC RELATIONS OF THE TEENAGERS

Ways of the application of the axiological approach to the upbringing to the culture of interethnic relations are determined. The favourableness of adolescence for the upbringing of the culture of interethnic relations is proved. Main points of the concepts of “values”, “educational values” are analysed and their classification is given.

Key words: the culture of the interethnic relations, values, educational values, axiological approach.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства, а також глобалізації та інтеграції всіх сфер життєдіяльності людини, що ускладнюється соціальною нестабільністю і кризою моральності і духовності, найактуальнішою є проблема культури міжетнічних стосунків. Це створює передумови для модернізації вітчизняної освіти і виховання, пошуків шляхів виховання культури міжетнічних стосунків на засадах новітніх наукових підходів, одним з яких є ціннісний підхід.